

Színezéssel rokon paraméterek viselkedése gráfhatványokban

TÓTH ÁGNES

V. éves matematikus hallgató

Konzulens:

DR. SIMONYI GÁBOR

BME Számítástudományi és Információelméleti Tanszék

2007

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	2
2. Definíciók, jelölések	4
3. Aszimptotikus direkt függetlenségi hányados	6
4. Hall-hányados	13
4.1. Aszimptotikus direkt Hall-hányados	14
4.2. Aszimptotikus lexikografikus Hall-hányados	16
5. Összefoglalás, további kutatási lehetőségek	24
6. Köszönetnyilvánítás	24
7. Irodalom	25

1. Bevezetés

Számos gráfparaméter esetén igaz, hogy a gráf valamilyen szorzás szerinti hatványaiban vizsgálva a paramétert, a kapott értékek megfelelő normálásával kapott sorozat konvergens, a határérték érdekes, új gráfparamétert ad.

Egy gráf Shannon-kapacitása (Claude E. Shannon [19], ld még János Körner, Alon Orlitsky [12]), melynek információelméleti jelentése a csatornakapacitás elméleti felső határa hiba nélküli kódolás esetén, is ilyen módon származtatható. Ez a gráfparaméter a tárgyalás módjától függően (normális hatványozás esetén) a függetlenségi szám vagy (konormális hatványozás esetén) a klikkszám aszimptotikus növekedésével definiálható. A Shannon-kapacitás pontos értékének meghatározása számon egészen egyszerű gráf esetén is nehéz. Lovász László egyik eredménye, a paraméter meghatározása öt hosszú kör esetén (Lovász László [13]), és továbbra is nyitott kérdés az ötnél hosszabb páratlan körökre esete.

Ha a kromatikus számot vizsgáljuk normális hatványozással, akkor a sorozat megfelelő normálásával határértékként a gráf Witsenhausen-sebességét (Hans S. Witsenhausen [20]) kapjuk.

Ha szintén a kromatikus számot tekintjük, de konormális szorzással, és megfelelően normálunk, akkor McEliece és Posner híres tétele alapján (Robert J. McEliece, Edward C. Posner [16]), a megfelelő határérték a gráf frakcionális kromatikus száma (vö. Claude Berge, Simonovits Miklós [4], ld. Edward R. Scheinerman, Daniel H. Ullman [17]-ben is).

Rokon kérdések vetődnek fel a gráf függetlenségi hányadosa, illetve az ún. Hall-hányadosa vizsgálata során is. Ezen paraméterek ismert korlátokat adnak a kromatikus számra az alapján, hogy a csúcsszám és a függetlenségi szám hányadosa alsó korlátja a kromatikus számnak. Aszimptotikus vizsgálatuk során gyakran találkozunk a frakcionális színezéssel, illetve a frakcionális kromatikus számmal.

Egy gráf függetlenségi hányadosa a függetlenségi száma és csúcsszáma hányadosa. Ebből kaphatjuk a Pavol Hell, Xingxing Yu és Hui Shan Zhou [10] által bevezetett *aszimptotikus függetlenségi hányadost* úgy, hogy tekintjük a gráf n -edik hatványát az ún. kartéziánus szorzásra nézve és ennek függetlenségi hányadosát vizsgáljuk, ahogy n tart végtelenhez.

Ezen fogalom ösztönözte a Jason I. Brown, Richard J. Nowakowski és Douglas Rall szerzőhármast [6], hogy definiálják egy másik, az ún. direkt szorzásra is ezt a mennyiséget, az *aszimptotikus direkt függetlenségi hányadost*. Ezzel a gráfparaméterrel foglalkozott Noga Alon és Eyal Lubetzky [3]-ben, illetve a hatványgráfban lévő független halmazok méretével és azok szerkezetével Noga Alon, Irit Dinur, Ehud Friedgut és Benny Sudakov [2]-ben.

Az [6] cikkben merült fel a kérdés, hogy milyen gráfokra egyezik meg ez a határérték a gráf függetlenségi hányadosával, az ilyen gráfokat a szerzők *önuniverzálisnak* nevezték el. Az említett cikk szerzői néhány gráfcsaládra, például Abel-csoportok Cayley gráfjaira bebizonyították, hogy ilyen tulajdonságúak. Ugyanezen dolgozat megemlíti, hogy sok más gráfcsalád mellett például teljes többrészes gráfokra sem ismert az aszimptotikus direkt függetlenségi hányados értéke. A cikk egyik eredményéből adódik, hogy abban az esetben amikor a teljes többrészes gráf valamely pontosztálya nagyobb, mint a csúcsok számának fele, a gráf aszimptotikus direkt függetlenségi hányadosa egy. Dolgozatom egyik eredménye annak bizonyítása, hogy egy teljes többrészes gráf minden más esetben, tehát amikor a gráf legnagyobb pontosztályának mérete sem haladja meg a csúcsszám felét, önuniverzális, aszimptotikus direkt függetlenségi hányadosa megegyezik a függetlenségi hányadosával.

Érdekes problémához jutunk akkor is, ha ugyanezen gráfszorzásra egy más, hasonló paramétert, a Hall-hányadost [7, 8] vizsgáljuk. Egy gráf Hall-hányadosa a csúcsszáma és a függetlenségi száma hányadosának maximuma a gráf összes részgráfjára nézve. Ebből kapjuk a Simonyi Gábor [18] cikkében bevezetett *aszimptotikus direkt Hall-hányadost*. Az említett cikkben sejtésként szerepel, hogy ez az érték tetszőleges gráf esetén megegyezik a gráf frakcionális kromatikus számával. A szerző a cikkben perfekt és csúcstranzitív gráfok mellett kerékgráfokra bebizonyította, hogy a sejtés igaz. Dolgozatomban a kerékgráfok esetének általánosításaként belátom, hogy ha egy gráfra igaz a sejtés, akkor ha a gráfhoz hozzáveszünk egy pontot, melyet összekötünk a gráf összes többi csúcsával, a sejtés a kapott gráfra is igaz lesz.

Ugyanezen gráfparamétert vizsgálhatjuk az ún. lexikografikus hatványozás esetén is. Az ebből származó, szintén [18]-ban bevezetett normált paraméter határértéke az *aszimptotikus lexikografikus Hall-hányados*. A cikkben megfogalmazott sejtés szerint ez a gráfparaméter is megegyezik a gráf frakcionális kromatikus számával. Dolgozatomban kerékgráfokra igazolom ezt a sejtést.

A következő, ismertebb fogalmakat, jelöléseket összefoglaló fejezet után a harmadik fejezet foglalkozik a függetlenségi hányadossal, a negyedik pedig a Hall-hányadossal.

2. Definíciók, jelölések

A dolgozatban használt ismertebb gráfelméleti fogalmak, jelölések a következők. A kevésbé ismert, inkább a témára jellemző fogalmak definíciói a későbbi fejezetekben szerepelnek.

Néhány szokásos gráfelméleti jelölés

A dolgozatban $V(G)$ jelöli a G gráf csúcshalmazát,

$E(G)$ a G gráf élhalmazát,

$\alpha(G)$ a G gráf függetlenségi számát (azaz a független pontok maximális számát),

$\omega(G)$ a G gráf klikkszámát (azaz a legnagyobb teljes részgráf csúcsszámát),

$\chi(G)$ a G gráf kromatikus számát (azaz a gráf érvényes színezéséhez szükséges színek minimális számát, ahol az érvényes színezés azt jelenti, hogy két szomszédos csúcs nem kaphat azonos színt),

$d_G(v)$ a G gráfban a v csúcs fokszámát és

$N_G(I) = \{v \in V(G) : \exists u \in I, \text{ hogy } \{u, v\} \in E(G)\}$, az I halmaz szomszédságát a G gráfban.

Két speciális gráfosztály

Gráfhatványozás során a következő két gráfosztály gyakran „szépen” viselkedik, sok állítás, sejtés könnyen adódik rájuk.

A G gráf *perfekt*, ha G minden H feszített részgráfjára teljesül, hogy $\chi(H) = \omega(H)$.

Perfekt gráfok sok szempontból fontosak a gráfelméletben, bővebben olvashatunk róluk például [5]-ben.

A G gráf *csúcstranzitív*, ha G automorfizmus csoportja tranzitív.

Frakcionális kromatikus szám és frakcionális klikkszám

Jelölje $S(G)$ a gráf független halmazainak halmazát.

A G gráf frakcionális színezése egy olyan $f : S(G) \rightarrow \mathbb{R}_{+,0}$ függvény, melyre

$$\forall v \in V(G) : \sum_{v \in U \in S(G)} f(U) \geq 1.$$

A gráf *frakcionális kromatikus száma*,

$$\chi_f(G) = \inf \left\{ \sum_{U \in S(G)} f(U) : f \text{ a } G \text{ frakcionális színezése} \right\}.$$

A G gráf egy frakcionális klikkje egy olyan $g : V(G) \rightarrow \mathbb{R}_{+,0}$ függvény, melyre

$$\forall U \in S(G) : \sum_{v \in U \in S(G)} g(v) \leq 1.$$

A G gráf *frakcionális klikkszáma*,

$$\omega_f(G) = \sup \left\{ \sum_{v \in V(G)} g(v) : g \text{ a } G \text{ frakcionális klikkje} \right\}.$$

Ezen fogalmakra igazak a következő összefüggések (ld. például [17]-ben):

A frakcionális kromatikus számot adó infimum, illetve a frakcionális klikkszámot adó supremum fel is vétetik, ezért a definícióikban írhatunk minimumot, illetve maximumot.

A lineáris programozás dualitástételéből adódik, hogy tetszőleges G gráf esetén a gráf frakcionális kromatikus száma és frakcionális klikkszáma megegyezik. Továbbá a definíciókból következik, hogy a frakcionális kromatikus szám felső korlátja a kromatikus szám, a frakcionális klikkszám alsó korlátja a klikkszám. Képletben:

$$\omega(G) \leq \omega_f(G) = \chi_f(G) \leq \chi(G)$$

Ezen frakcionális mennyiségekről bővebben olvashatunk [17]-ben.

Gráfszorzások

A dolgozatban csak a direkt, illetve a lexikografikus szorzással foglalkozunk részletesen, ezek definíciói a megfelelő fejezetekben megtalálhatók. A csak említés szintjén szereplő további három gráfszorzás definíciója a következő. (ld. például [11]-ben)

2.1. Definíció. Az F és G gráfok normális szorzata az az $F \odot G$ gráf, melynek

csúcshalmaza $V(F \odot G) = V(F) \times V(G)$ és

élhalmaza $E(F \odot G) = \{ \{ (u_1, v_1), (u_2, v_2) \} : (\{u_1, u_2\} \in E(F) \text{ és } \{v_1, v_2\} \in E(G)) \text{ vagy } (\{u_1, u_2\} \in E(F) \text{ és } v_1 = v_2) \text{ vagy } (u_1 = u_2 \text{ és } \{v_1, v_2\} \in E(G)) \}$.

A normális szorzás asszociatív és kommutatív. A G gráf n -edik normális hatványát, a $G^{(n)}$ gráfot a G gráf n példányának normális összeszorzásával kapjuk.

2.2. Definíció. Az F és G gráfok konormális szorzata az az $F \cdot G$ gráf, melynek

csúcshalmaza $V(F \cdot G) = V(F) \times V(G)$ és

élhalmaza $E(F \cdot G) = \{ \{ (u_1, v_1), (u_2, v_2) \} : \{u_1, u_2\} \in E(F) \text{ vagy } \{v_1, v_2\} \in E(G) \}$.

A konormális szorzás asszociatív és kommutatív. A G gráf n -edik konormális hatványát, a G^n gráfot a G gráf n példányának konormális összeszorzásával kapjuk.

2.3. Definíció. Az F és G gráfok kartéziánus szorzata az az $F \square G$ gráf, melynek

csúcshalmaza $V(F \square G) = V(F) \times V(G)$ és

élhalmaza $E(F \square G) = \{ \{ (u_1, v_1), (u_2, v_2) \} : (\{u_1, u_2\} \in E(F) \text{ és } v_1 = v_2) \text{ vagy } (u_1 = u_2 \text{ és } \{v_1, v_2\} \in E(G)) \}$.

A kartéziánus szorzás asszociatív és kommutatív. A G gráf n -edik kartéziánus hatványát, a $G^{\square n}$ gráfot a G gráf n példányának kartéziánus összeszorzásával kapjuk.

Gráfszorzásokról bővebben olvashatunk [11]-ben.

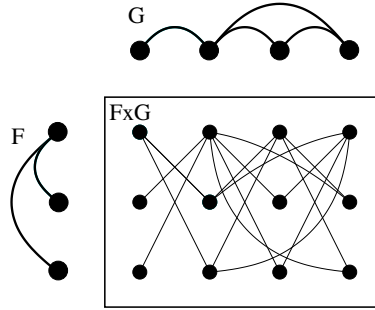
3. Aszimptotikus direkt függetlenségi hányados

Ebben a fejezetben a függetlenségi hányados aszimptotikus viselkedését vizsgáljuk direkt szorzás esetén.

3.1. Definíció. Az F és G gráfok direkt (vagy kategóriai) szorzata az az $F \times G$ gráf, melynek csúcshalmaza $V(F \times G) = V(F) \times V(G)$ és élhalmaza $E(F \times G) = \{ \{(u_1, v_1), (u_2, v_2)\} : \{u_1, u_2\} \in E(F) \text{ és } \{v_1, v_2\} \in E(G) \}$.

A direkt szorzás asszociatív és kommutatív.

A G gráf n -edik direkt hatványát, a $G^{\times n}$ gráfot a G gráf n példányának direkt összeszorzásával kapjuk. (Tehát a hatványgráfban két csúc $(n$ hosszú pontsorozat) pontosan akkor van összekötve, ha minden koordinátában össze vannak kötve.)

1. ábra. Két gráf direkt szorzata

Az $F \times G$ szorzatgráf azon pontjai, melyek első koordinátája egy F -beli független halmazba esik, egy $\alpha(F)|V(G)|$ méretű független halmazt alkotnak, így igaz a következő Lemma.

3.1. Lemma. ([6]) Legyen F és G két gráf, ekkor $\alpha(F \times G) \geq \max\{\alpha(F)|V(G)|, \alpha(G)|V(F)|\}$.

3.2. Definíció. Egy G gráf függetlenségi hányadosa:

$$i(G) = \frac{\alpha(G)}{|V(G)|}.$$

Az előbbi lemma miatt az $\{i(G^k)\}_{k=1}^{\infty}$ sorozat monoton növekvő, és mivel felülről korlátos, konvergens. Ezért a következő definícióban szereplő határérték mindig létezik. A fogalmat Brown, Nowakowski és Rall [6]-ban vezette be és [2, 3]-ban is vizsgálták.

3.3. Definíció. ([6]) Egy G gráf aszimptotikus direkt függetlenségi hányadosa:

$$A(G) = \lim_{k \rightarrow \infty} i(G^k).$$

Ennek a gráfparaméternek az előzménye az ún. *aszimptotikus függetlenségi hányados*, amely egy másik gráfszorzatra, az ún. kartéziánus szorzásra van definiálva: $I(G) = \lim_{n \rightarrow \infty} i(G^{\square n})$. Erről a paraméterről bővebben a [9, 10] munkákban olvashatunk. A két paraméter bár formailag hasonló, sok szempontból másképp viselkedik.

Az aszimptotikus direkt függetlenségi hányadossal kapcsolatban a következők eredmények ismertek.

3.2. Tétel. ([6]) *Ha G reguláris gráf, akkor $A(G) \leq \frac{1}{2}$.*

3.3. Tétel. ([6]) *Ha a G gráf felbontható $H \cup K_{m_1} \cup \dots \cup K_{m_p}$ alakban úgy, hogy az utóbbi gráfok uniója G egy feszítő részgráffját adja és $\chi(H) \leq m_1 \leq m_2 \leq \dots \leq m_p$, akkor $A(G) \leq A(H)$.*

3.4. Következmény. ([6]) *Ha $A(G)$ -re szeretnénk felső korlátot kapni, akkor tekintsük G komplementérének összes színezését, nézzük meg, hogy ezekben a legkisebb színosztály mérete legfeljebb mekkora, jelöljük ezt a számot c -vel. Ekkor $A(G) \leq \frac{1}{c}$.*

3.5. Tétel. ([6]) *Ha $i(G) > \frac{1}{2}$, akkor $A(G) = 1$.*

3.6. Tétel. ([6]) *Legyen I független halmaza G -nek, ekkor $A(G) \geq \frac{|I|}{|I \cup N_G(I)|}$.*

3.7. Tétel. ([6]) *Legyen G olyan gráf, melyre $\alpha(G) = \frac{|V(G)|}{2}$. Ekkor ha G -ben van teljes párosítás, akkor $A(G) = \frac{1}{2}$, egyébként $A(G) = 1$.*

Általános gráfra nyitott, hogy $A(G)$ algoritmikusan kiszámítható-e, és ha igen, akkor mi a bonyolultsága. Páros gráfokra viszont egyszerű a kérdés. Ha G komponenseinek mérete nem egyezik meg, akkor a 3.5. Tétel miatt $A(G) = 1$. Ha a komponensek nagysága egyenlő és G -ben nincs teljes párosítás, akkor is $A(G) = 1$; ha van teljes párosítás, akkor $A(G) = \frac{1}{2}$, a 3.7. Tételből adódóan. Az, hogy egy páros gráfban van-e teljes párosítás, polinom időben eldönthető (ld. például [14]), ezért igaz a következő állítás.

3.8. Következmény. ([6]) *Páros G gráf esetén $A(G)$ polinom időben számolható.*

Szintén a [6] dolgozatban merült fel a kérdés, hogy milyen gráfokra egyezik meg az aszimptotikus direkt függetlenségi hányados és a függetlenségi hányados értéke.

3.4. Definíció. ([6]) *Egy G gráfot önuniverzálisnak nevezünk, ha $A(G) = i(G)$.*

Ilyen gráfokra adnak példát a következő tételek.

3.9. Tétel. ([6]) *Ha a $G^{\times 2}$ gráf felbontható $G \cup G \cup \dots \cup G$ alakban (G n példányának uniója) úgy, hogy az utóbbi gráfok uniója G egy feszítő részgráffját adja, akkor G önuniverzális.*

Ennek következménye a következő két állítás.

3.10. Tétel. ([6]) *Ha G egy Abel-csoport Cayley gráfja, akkor G önuniverzális.*

(Egy G csoporthoz és egy S generáló halmazhoz tartozó Cayley gráf az a gráf, melynek csúcshalmazát a G csoport elemei adják, és két ilyen g_1, g_2 pontot pontosan akkor kötünk össze, ha $g_1^{-1}g_2 \in S$.)

3.11. Tétel. ([6]) *Ha G egy n -csúcsú gráf és van olyan automorfizmusa, ami éppen egy n elemű orbit, akkor G önuniverzális.*

Fourier analízis segítségével bizonyította Alon, Dinur, Friedgut és Sudakov [2] a következő tételt. Az említett cikkben olvashatunk a hatványgráf független halmazainak struktúrájáról is.

3.12. Tétel. ([2]) *Legyen G összefüggő, r -reguláris, n -csúcsú gráf, legyenek r és q a G szomszédsági mátrixának legnagyobb, illetve legkisebb sajátértékei. Ekkor ha $\frac{\alpha(G)}{n} = \frac{-q}{r-q}$, akkor G önuniverzális.*

Tehát a 3.9. Tételből adódóan a teljes gráfok önuniverzálisak, $A(K_n) = i(K_n) = \frac{1}{n}$.

Teljes páros G gráf esetén, ha a két pontosztály mérete azonos, akkor a 3.7. Tételből következik, hogy $A(G) = \frac{1}{2}$, azaz ekkor G önuniverzális; ha pedig az egyik pontosztály nagyobb a másiknál, akkor a 3.5. Tétel szerint $A(G) = 1$, így ebben az esetben G nem önuniverzális. Ezekután természetesen adódhat a kérdés a teljes többrészes gráfok esetre.

A [6] cikk megemlíti, hogy sok más gráfcsalád mellett, a teljes többrészes gráfokra sem ismert, hogy mennyi az aszimptotikus direkt függetlenség hányados értéke.

Teljes többrészes gráfok esetén ha a legnagyobb pontosztály mérete több, mint a csúcsszám fele, akkor a 3.5. Tétel szerint $A(G) = 1$. Jelen dolgozat első eredményeként belátjuk, hogy minden más esetben, azaz ha a teljes többrészes gráf legnagyobb pontosztályának mérete nem haladja meg a csúcsszám felét, akkor n -nel jelölve a gráf csúcsszámát, ℓ -el pedig a legnagyobb pontosztály méretét, $A(G) = i(G) = \frac{\ell}{n}$, azaz a gráf önuniverzális.

Ennek bizonyításához némi előkészületre lesz szükségünk.

A teljes többrészes gráfok fontos tulajdonsága az állítás szempontjából, hogy ha a csúcshalmazból a függetlenségi számuknál több pontot választunk ki, akkor ezen pontok szomszédai közt a gráf összes csúcsa előfordul. Ezen összefüggést teljesítő gráfokat tetszőleges gráffal direkt szorozva a szorzatgráf független halmazai speciális alakúvá bővíthetők anélkül, hogy a ponthalmaz szomszéd-sága növekedjen. Ezért elég lesz csak az ilyen speciális stuktúrájú független halmazokat vizsgálni. Pontosabban fogalmaz a következő lemma.

3.13. Lemma. *Legyen F egy olyan gráf, melyre teljesül, hogy*

$$\forall P \subseteq V(F), |P| > \alpha(F) - re : N_F(P) = V(F)$$

és legyen H egy tetszőleges gráf. Továbbá legyen K az $F \times H$ szorzatgráf tetszőleges független halmaza.

Vezessük be a következő jelöléseket:

$$V_1(H) = \{v \in V(H) \mid |K \cap (V(F) \times \{v\})| > \alpha(F)\},$$

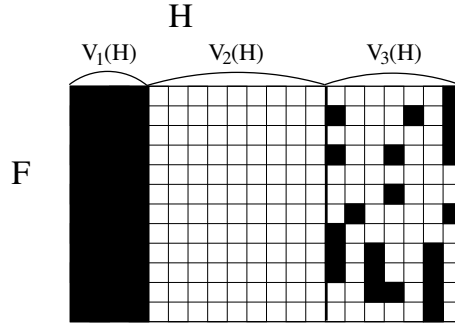
$$V_2(H) = N_H(V_1(H)),$$

$$V_3(H) = V(H) \setminus (V_1(H) \cup V_2(H)),$$

$$K_i = K \cap (V(F) \times V_i(H)), i \in \{1, 2, 3\} \text{ és}$$

$$\hat{K}_1 = V(F) \times V_1(H).$$

Ekkor a $\hat{K} = \hat{K}_1 \cup K_3$ ponthalmaz független halmaz, $K \subseteq \hat{K}$ és $N_{F \times H}(\hat{K}) = N_{F \times H}(K)$. Továbbá $V_1(H)$ független halmaza H -nak.

2. ábra. Az ábrán a sötét négyzetek jelölik $\hat{K}$ pontjait a szorzatgráfban.

Bizonyítás. Az F gráf tulajdonsága miatt $N_{F \times H}(K_1) = V(F) \times N_H(V_1(H))$, így K függetlensége és $V_2(H) = N_H(V_1(H))$ miatt $V_1(H) \cap V_2(H) = \emptyset$, $V_1(H)$ független H -ban, $K_2 = \emptyset$ és $N_{F \times H}(K_1) = N_{F \times H}(\hat{K}_1)$, tehát $\hat{K}$ független $F \times H$ -ban, $K \subseteq \hat{K}$ és $N_{F \times H}(\hat{K}) = N_{F \times H}(K)$.

□

A következő állítás már lényegében az, amire szükségünk van; ebből már könnyedén fog adódni a teljes többrészes gráfok önuniverzális tulajdonsága abban az esetben, amikor a legnagyobb pontosztály mérete nem haladja meg a csúcsszám felét.

3.14. Lemma. *Legyen G olyan gráf, melyre teljesülnek a következő feltételek:*

- (1) $\forall P \subseteq V(G), |P| > \alpha(G)$ -re: $N_G(P) = V(G)$
- (2) $\forall v \in V(G)$ -re $d(v) \geq |V(G)| - \alpha(G)$
- (3) $i(G) \leq \frac{1}{2}$.

Ekkor $\forall t \in \mathbb{N}$ -re: $i(G^{\times t}) = i(G)$.

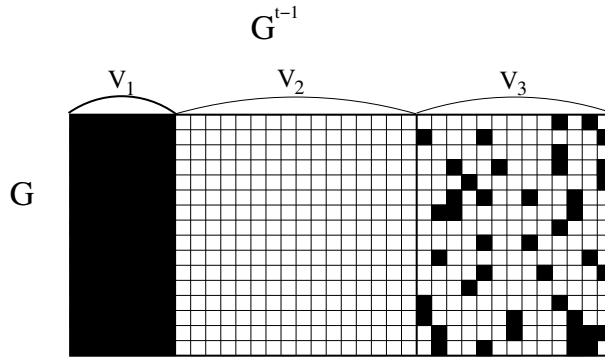
Bizonyítás. (A bizonyításban $G^{\times n}$ -et egyszerűen G^n -nel jelöljük.)

Indirekt bizonyítunk. Tegyük fel tehát, hogy nem igaz az állítás, és így létezik egy olyan legkisebb $t \geq 2$ index, hogy $t - 1$ -ig az állítás igaz, de t -re már nem. Azaz

$$i(G^t) > i(G), \text{ de } \forall r < t : i(G^r) = i(G).$$

Tehát G^t -ben kell lennie egy I független halmaznak, melyre $\frac{|I|}{|V(G^t)|} > i(G)$.

Ekkor $G^t = G \times G^{t-1}$ -re alkalmazva a 3.13.Lemmát ($F = G$, $H = G^{t-1}$, $K = I$ szereposztással) kapjuk, hogy $\exists \hat{I}$ és a hozzá tartozó $V(G^{t-1}) = V_1(G^{t-1}) \cup V_2(G^{t-1}) \cup V_3(G^{t-1})$ partíció, hogy $\hat{I}$ független halmaza G^t -nek, $I \subseteq \hat{I}$ és $N_{G^t}(\hat{I}) = N_{G^t}(I)$.

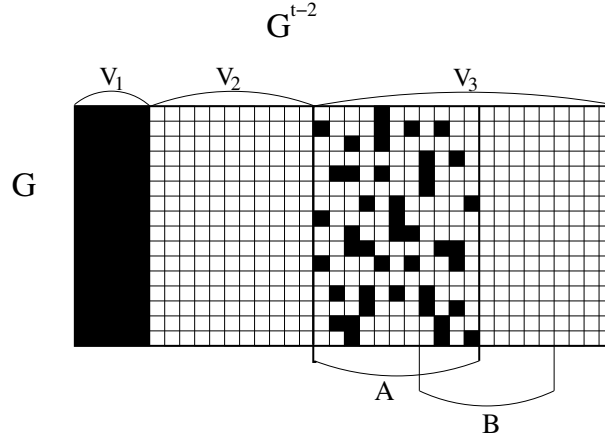
3. ábra. $\hat{I}$ pontjai G^t -ben

A G^t teljes pontthalmazán az $\hat{I}$ -beli pontok és a csúcsszám aránya nagyobb, mint $i(G)$, mert I választásából $\frac{|\hat{I}|}{|V(G^t)|} \geq \frac{|I|}{|V(G^t)|} > i(G)$.

De $(V(G) \times V_3(G^{t-1}))$ -ben ugyanez az arány nem nagyobb, mint $i(G)$, mert $V_1(G^{t-1})$ definíciója miatt $\forall v \in V_3(G^{t-1})$ -re $\frac{|\hat{I} \cap (V(G) \times \{v\})|}{|V(G) \times \{v\}|} \leq i(G)$ és így $\frac{|\hat{I} \cap (V(G) \times V_3(G^{t-1}))|}{|V(G) \times V_3(G^{t-1})|} \leq i(G)$.

Ezért $V(G) \times (V_1(G^{t-1}) \cup V_2(G^{t-1}))$ -ben az arány nagyobb kell, hogy legyen, mint $i(G)$. Azaz $i(G) < \frac{|\hat{I} \cap (V(G) \times (V_1(G^{t-1}) \cup V_2(G^{t-1})))|}{|V(G) \times (V_1(G^{t-1}) \cup V_2(G^{t-1}))|} = \frac{|V_1(G^{t-1})|}{|V_1(G^{t-1}) \cup V_2(G^{t-1})|}$.

Ez viszont azt jelenti, hogy $\exists J$ független halmaza G^{t-1} -nek, melyre $\frac{|J|}{|J \cup N_{G^{t-1}}(J)|} > \frac{\alpha(G)}{|V(G)|}$, hiszen $J = V_1(G^{t-1})$ jó választás. (Ez persze nem jelenti azt, hogy $\frac{|J|}{|V(G^{t-1})|} > i(G)$ lenne, sőt azt sem, hogy J kiegészíthető lenne ilyen tulajdonságú független halmazzá.)

4. ábra. $\hat{J}$ pontjai G^{t-1} -ben

Most $G^{t-1} = G \times G^{t-2}$ -re alkalmazva a 3.13.Lemrát ($F = G$, $H = G^{t-2}$, $K = J$ szereposztással) kapjuk, hogy $\exists \hat{J}$ és a hozzá tartozó $V(G^{t-2}) = V_1(G^{t-2}) \cup V_2(G^{t-2}) \cup V_3(G^{t-2})$ partíció, hogy $\hat{J}$ független halmaza G^{t-1} -nek, $J \subseteq \hat{J}$ és $N_{G \times (t-1)}(\hat{J}) = N_{G \times (t-1)}(J)$.

Most is megvizsgálva a megfelelő $|X|/|X \cup N_{G^{t-1}}(X)|$ arányokat kapjuk, hogy a $\hat{J}$ -hez tartozó arány nagyobb, mint $i(G)$, mert $\frac{|\hat{J}|}{|\hat{J} \cup N_{G^{t-1}}(\hat{J})|} \geq \frac{|J|}{|J \cup N_{G^{t-1}}(J)|} > i(G)$.

De a $\hat{J}_1$ -hez tartozó arány nem nagyobb, mint $i(G)$, azaz $\frac{|\hat{J}_1|}{|\hat{J}_1 \cup N_{G^{t-1}}(\hat{J}_1)|} \leq i(G)$. Ugyanis

$i(G) < \frac{|\hat{J}_1|}{|\hat{J}_1 \cup N_{G^{t-1}}(\hat{J}_1)|} = \frac{|V(G) \times V_1(G^{t-2})|}{|V(G) \times (V_1(G^{t-2}) \cup V_2(G^{t-2}))|} = \frac{|V_1(G^{t-2})|}{|V_1(G^{t-2}) \cup V_2(G^{t-2})|}$ esetén legyen $M = (V(G) \times V_1(G^{t-2})) \cup (L \times V_3(G^{t-2}))$, ahol L a G (egyik) $\alpha(G)$ méretű független halmaza. Ekkor M független lenne G^{t-1} -ben és $\frac{\alpha(G^{t-1})}{|V(G^{t-1})|} \geq \frac{|M|}{|V(G^{t-1})|} > i(G)$ lenne, ami ellentmondana t választásának.

Ezért a $V(G) \times V_3(G^{t-2})$ -ba eső J_3 -hoz tartozó arálynak nagyobbnak kell lennie, mint $i(G)$. Azaz $\frac{|J_3|}{|J_3 \cup (N_{G^{t-1}}(J_3) \cap (V(G) \times V_3(G^{t-2})))|} > i(G)$. (Mert $\frac{|\hat{J}|}{|\hat{J} \cup N_{G^{t-1}}(\hat{J})|} = \frac{|\hat{J}_1| + |J_3|}{|\hat{J}_1 \cup N_{G^{t-1}}(\hat{J}_1)| + |J_3 \cup (N_{G^{t-1}}(J_3) \cap (V(G) \times V_3(G^{t-2})))|}$.)

Legyen A és B a $V_3(G^{t-2})$ -beli pontok két halmaza, úgy, hogy

$$A = \{v \in V(G^{t-2}) : J_3 \cap (V(G) \times \{v\}) \neq \emptyset\} \text{ és}$$

$$B = N_{G^{t-2}}(A) \setminus V_2(G^{t-2}).$$

Az állításbeli (2)-es feltétel miatt $\forall w \in B$ -re igaz, hogy $(N_{G^{t-1}}(J_3) \cap (V(G) \times V_3(G^{t-2}))) \cap (V(G) \times \{w\}) \geq |V(G)| - \alpha(G)$, hiszen $\forall w \in B$ csúcs szomszédja valamely $v \in A$ csúcsnak.

Ezért $|A| > |B|$, mert $|A| \leq |B|$ esetén ($\hat{J}_1$ definíciójából) $|J_3| \leq |A|\alpha(G)$ és (az előző megállapításból) $|(N_{G^{t-1}}(J_3) \cap (V(G) \times V_3(G^{t-2})))| \geq |B|(|V(G)| - \alpha(G))$ -ből

$$\frac{|J_3|}{|(N_{G^{t-1}}(J_3) \cap (V(G) \times V_3(G^{t-2})))|} \leq \frac{|A|\alpha(G)}{|B|(|V(G)| - \alpha(G))} \leq \frac{\alpha(G)}{|V(G)| - \alpha(G)}$$

következne, ami ellentmond

$$\frac{|J_3|}{|J_3 \cup (N_{G^{t-1}}(J_3) \cap (V(G) \times V_3(G^{t-2})))|} > \frac{\alpha(G)}{|V(G)|} = i(G)\text{-nek.}$$

Továbbá $A \setminus B$ független, $N_{G^{t-2}}(A \setminus B) \subseteq B \setminus A$ és $|A \setminus B| > |B \setminus A|$, így

$$\frac{|A \setminus B|}{|(A \setminus B) \cup N_{G^{t-2}}(A \setminus B)|} > \frac{1}{2} \geq \frac{\alpha(G)}{|V(G)|}, \text{ ezért } N = (V(G) \times (A \setminus B)) \cup (L \times (V(G^{t-2}) \setminus (A \setminus B \cup B \setminus A)))$$

esetén $\frac{\alpha(G^{t-1})}{|V(G^{t-1})|} \geq \frac{|N|}{|V(G^{t-1})|} > \frac{\alpha(G)}{|V(G)|}$, de ez ellentmond t választásának.

Ellentmondásra jutottunk, ennek oka, hogy az indirekt feltevésünk hamis volt, tehát valóban igaz, hogy $\forall t \in \mathbb{N}$ -re $i(G^t) = i(G)$.

□

Végül megkaptuk a várt állítást:

3.15. Tétel. Legyen $G = K_{\ell_1, \ell_2, \dots, \ell_k}$ teljes többrészes gráf, $n = \sum_{i=1}^n \ell_i$, $\ell = \max_{1 \leq i \leq k} \ell_i$.

Ekkor ha $\ell \leq n - \ell$, akkor $A(G) = i(G) = \frac{\ell}{n}$, azaz G önuniverzális; egyébként $A(G) = 1$.

Bizonyítás: Ha $\ell > n - \ell$, akkor $i(G) = \frac{\ell}{n} > \frac{1}{2}$, így a 3.5.Tételből adódóan $A(G) = 1$.

Ha pedig $\ell \leq n - \ell$, akkor előző lemma mindhárom feltétele teljesül, így $A(G) = \frac{\alpha(G)}{|V(G)|} = \frac{\ell}{n}$.

□

Továbbá azt is kaptuk, hogy a 3.8. Következményben említett páros gráfok mellett $A(G)$ értéke teljes többrészes gráfok esetén is polinom időben számolható. (Hiszen csak a pontosztályok méretét kell meghatározni.)

3.16. Következmény. Teljes többrészes G gráf esetén $A(G)$ polinom időben számolható.

4. Hall-hányados

A függetlenségi hányadoshoz hasonló gráfparaméter a kezdetben listaszínezéssel kapcsolatban bevezetett Hall-hányados is [7, 8].

4.1. Definíció. ([7, 8]) A G gráf Hall-hányadosa a csúcsszám és a függetlenségi szám hányadosának maximuma a gráf összes részgrádjára nézve, képletben:

$$\rho(G) = \max \left\{ \frac{|V(H)|}{\alpha(H)} : H \subseteq G \right\}.$$

A Hall-hányadosra igazak a következő összefüggések.

Tetszőleges G gráfra $\omega(G) \leq \rho(G)$, hiszen a H részgráfot választhatjuk G egy maximális klikkjének. Továbbá $\rho(G) \leq \chi_f(G) \leq \chi(G)$; ez abból adódik, hogy G bármely H részgrádjára igaz, hogy $\chi_f(G) \geq \chi_f(H) \geq \frac{|V(H)|}{\alpha(H)}$.

Simonyi [18] dolgozata azt vizsgálja, hogy ezen gráfparaméter a különböző gráfhatványozások során hogyan viselkedik; megfelelő normálizálással aszimptotikusan milyen értékhez tart. Az eredmények a következők [18]:

A konormális és a normális hatványozásra ismert a paraméter viselkedése. Konormális hatványozásra a $\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{\rho(G^n)}$ értéke $\chi_f(G)$. Normális hatványozásra a megfelelő határérték, $\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{\rho(G^{(n)})}$ egyenlő a gráf Witsenhausen sebességével, ami $R(G) = \lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{\chi(G^{(n)})}$. (A Witsenhausen sebességről és annak információelméleti vonatkozásáról [20]-ban, illetve [1]-ben olvashatunk.)

A kartéziánus szorzást tekintve a $\lim_{n \rightarrow \infty} \rho(G^{\square n})$ határértékről annyi ismert, hogy megegyezik az előző fejezetben említett aszimptotikus (kartéziánus) függetlenségi hányados reciprokával. Továbbá [9, 10] alapján a határérték $\chi(G)$ és $\chi_f(G)$ között van, és [21] alapján megegyezik a $\lim_{n \rightarrow \infty} \chi_f(G^{\square n})$ kifejezés értékével.

A direkt (vagy más néven kategóriai) szorzásra a $\lim_{n \rightarrow \infty} \rho(G^{\times n})$ határérték csak bizonyos speciális gráfok esetén ismert, a sejtés az, hogy $\chi_f(G)$ az eredmény. A lexikografikus hatványozásra vizsgálva is csak korlátok ismertek, $\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{\rho(G^{\circ n})}$ pontos értékére [18]-ban leírt sejtés, hogy a határérték ebben az esetben is $\chi_f(G)$.

A következő két alfejezetben tovább vizsgálom a Hall-hányados aszimptotikus viselkedését a direkt, illetve a lexikografikus hatványozás esetén.

4.1. Aszimptotikus direkt Hall-hányados

Ebben a fejezetben a Hall-hányados aszimptotikus viselkedését vizsgálom direkt szorzás esetén.

4.2. Definíció. ([18]) Egy G gráf aszimptotikus direkt Hall-hányadosa:

$$h_{\times}(G) = \lim_{n \rightarrow \infty} \rho(G^{\times n})$$

A határérték létezik a $\{\rho(G^i)\}_{i=1}^{\infty}$ sorozat monotonitása és korlátossága miatt [18].

Ezen gráfparaméterre vonatkozóan a $\chi_f(G^{\times n}) = \chi_f(G)$ egyszerű összefüggésből (indoklását ld. például [18]-ban) adódik az a [18]-ban szereplő megállapítás, miszerint

$$h_{\times}(G) \leq \chi_f(G).$$

Kérdés, hogy igaz-e a másik irányú egyenlőtlenség is.

4.1. Sejtés. ([18])

$$h_{\times}(G) = \chi_f(G)$$

Ahhoz, hogy $h_{\times}(G) \geq \chi_f(G)$ is teljesüljön, a monotonitás miatt elég, hogy egy tetszőleges k -ra fennálljon a $\rho(G^{\times k}) \geq \chi_f(G)$ egyenlőtlenség. Ebből az észrevételből néhány gráfra belátható a sejtés:

4.2. Állítás. ([18]) Ha G perfektnél vagy csúcstranzitív gráf, akkor $h_{\times}(G) = \chi_f(G)$.

Jelöljük a továbbiakban W_n -nel az $n+1$ csúcsú kerékgérfot, azaz azt a gérfot, melyet egy n hosszú körből kapunk egy csúcs hozzáadásával, amit összekötünk a kör összes csúcsával.

4.3. Tétel. ([18]) $h_{\times}(W_n) = \chi_f(W_n)$.

Ezen tétel kicsit általánosabb formáját sikerült belátnom a bizonyítás némi változtatásával.

4.4. Tétel. Ha egy G gráfra igaz a sejtés, azaz $h_{\times}(G) = \chi_f(G)$, akkor arra a $\hat{G}$ gráfra is igaz lesz, melyet G -ből kapunk egy olyan pont hozzáadásával, melyet összekötünk G összes csúcsával.

Bizonyítás. Tegyük fel tehát, hogy G -re igaz a sejtés, azaz $h_{\times}(G) = \lim_{n \rightarrow \infty} \rho(G^{\times n}) = \chi_f(G)$. Ez a definíció és a $\{\rho(G^{\times i})\}_{i=1}^{\infty}$ sorozat monoton növekvő tulajdonsága miatt azt jelenti, hogy

$$\forall \varepsilon > 0 \text{-ra } \exists n_0(\varepsilon), \text{ hogy } \forall n \geq n_0 \text{ esetén } \rho(G^{\times n}) \geq \chi_f(G) - \varepsilon. \quad (1)$$

A új, w csúcs hozzávételével a frakcionális kromatikus szám 1-gyel nő, hiszen ez a csúcs nincs G egyetlen csúcsával sem közös független halmazban. Részletesebb indoklás a következő.

Egyrészt G egy adott frakcionális klikkjéből kaphatunk $\hat{G}$ -nek egy $\omega_f(G) + 1$ értékű frakcionális klikkjét, úgy, hogy az G csúcsain vesszük G frakcionális klikkjének az értékét, a w -hez pedig 1-et rendelünk. Ebből $\omega_f(\hat{G}) \geq \omega_f(G) + 1$ adódik.

Másrészt G egy adott frakcionális színezéséből kaphatunk $\hat{G}$ -nek egy $\chi_f(G) + 1$ értékű frakcionális színezését, úgy, hogy a G függetlenjein vesszük G frakcionális színezésének az értékét, a $\{w\}$ független halmazhoz pedig 1-et rendelünk. Ebből $\chi_f(\hat{G}) \leq \chi_f(G) + 1$ adódik.

Összevetve az alsó és felső becslést, és felhasználva, hogy a frakcionális klikkszám megegyezik a frakcionális kromatikus számmal, megkapjuk, hogy $\chi_f(\hat{G}) = \chi_f(G) + 1$.

Tehát azt kell belátnunk, hogy $h_\times(\hat{G}) = \lim_{n \rightarrow \infty} \rho(\hat{G}^{\times n}) = \chi_f(\hat{G}) = \chi_f(G) + 1$, azaz bármely $\varepsilon > 0$ -ra létezik $\hat{n}_0(\varepsilon)$, hogy bármely $n \geq \hat{n}_0$ esetén $\rho(\hat{G}^{\times n}) \geq \chi_f(G) + 1 - \varepsilon$. Ehhez a monotonitás miatt elég bármely ε -hoz egy alkalmas $\hat{n}_0$ -t találni, melyre $\rho(\hat{G}^{\times n_0}) \geq \chi_f(G) + 1 - \varepsilon$.

A (1) megállapításból következik, hogy bármely $\varepsilon > 0$ -hoz létezik n_0 és $H \subseteq G^{\times n_0}$, melyre fennáll a $\frac{|V(H)|}{\alpha(H)} \geq \chi_f(G) - \varepsilon$ egyenlőtlenség. Jelöljük $v_1, v_2, \dots, v_k$ a H gráf csúcsait, k a csúcsszámát, α pedig a függetlenségi számát és a $v_1, v_2, \dots, v_\alpha$ csúcsok alkossák a G egy maximális független halmazát. Legyen $\hat{H}$ a $\hat{G}^{\times 2n_0}$ gráf feszített részgráfja a $P_1 \cup P_2 \cup Q$ csúcshalmazon, ahol

$$P_1 = \{(v_1, w^{n_0}), (v_2, w^{n_0}), \dots, (v_\alpha, w^{n_0})\},$$

$$P_2 = \{(w^{n_0}, v_1), (w^{n_0}, v_2), \dots, (w^{n_0}, v_\alpha)\} \text{ és}$$

$$Q = \{(v_{\alpha+1}, v_{\alpha+1}), (v_{\alpha+2}, v_{\alpha+2}), \dots, (v_k, v_k)\}.$$

Az így kapott $\hat{H}$ gráf csúcsszáma $k + \alpha$. Függetlenségi száma pedig legfeljebb α , hiszen a $P_1 \cup P_2$ halmazon kapott gráf egy teljes páros gráf, így $\hat{H}$ egy tetszőleges független halmaza vagy csak P_1 -beli vagy csak P_2 -beli csúcsot tartalmazhat; de a $P_1 \cup Q$ illetve a $P_2 \cup Q$ halmazon kapott gráf tartalmazza a H gráfot részgráfként.

Következik tehát, hogy $\frac{|V(\hat{H})|}{\alpha(\hat{H})} \geq \frac{k+\alpha}{\alpha} = \frac{k}{\alpha} + 1 = \frac{|V(H)|}{\alpha(H)} + 1 \geq \chi_f(G) + 1 - \varepsilon$. Így $\hat{n}_0 = 2n_0$ jó választás.

Tehát $h_\times(\hat{G}) = \lim_{n \rightarrow \infty} \rho(\hat{G}^{\times n}) = \chi_f(\hat{G})$, ahogy állítottuk.

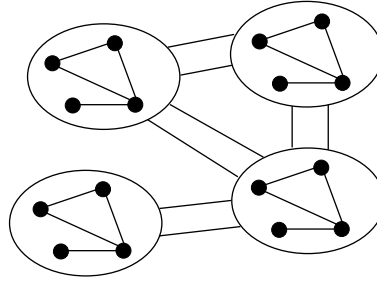
□

4.2. Aszimptotikus lexikografikus Hall-hányados

Ebben a fejezetben tovább vizsgálom a Hall-hányados aszimptotikus viselkedését lexikografikus szorzás esetén.

4.3. Definíció. Az F és G gráfok lexikografikus szorzata az az $F \circ G$ gráf, melynek csúcshalmaza $V(F \circ G) = V(F) \times V(G)$ és élhalmaza $E(F \circ G) = \{ \{(u_1, v_1), (u_2, v_2)\} : (\{u_1, u_2\} \in E(F)) \text{ vagy } (u_1 = u_2 \text{ és } \{v_1, v_2\} \in E(G)) \}$.

A lexikografikus szorzás asszociatív, de az említett többi szorzással ellentétben, nem kommutatív. A G gráf n -edik lexikografikus hatványát, a $G^{\circ n}$ gráfot a G gráf n példányának lexikografikus összeszorzásával kapjuk. (Tehát a hatványgráfban két csúc $(n$ hosszú pontsorozat) pontosan akkor van összekötve, ha össze vannak kötve az első olyan koordinátában, ahol eltérnek.)

5. ábra. Egy gráf lexikografikus szorzás szerinti második hatványa

4.4. Definíció. ([18]) Egy G gráf aszimptotikus lexikografikus Hall-hányadosa:

$$h_{\circ}(G) = \lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{\rho(G^{\circ n})}$$

A határérték létezik és a következő korlátok közé szorítható. ([18])

4.5. Tétel. ([18])

$$\max\{\rho(G), R(G)\} \leq h_{\circ}(G) \leq \chi_f(G),$$

ahol $R(G)$ a G gráf Witsenhausen-sebessége.

(A Witsenhausen-sebesség definícióját ld. a 4. fejezet bevezetésében.)

Az előbbi tételben szereplő egyik alsó határ sem jobb a másiknál ([18]), előfordulhat, hogy $\rho(G) > R(G)$, mint például C_5 esetén: $\rho(C_5) = \frac{5}{2} > \sqrt{5} = R(C_5)$ (utóbbi egyenlőség [13] és [20] eredményeiből adódik), de az is lehet, hogy $\rho(G) < R(G)$, mint például W_5 esetén: $\rho(W_5) = 3 < 1 + \sqrt{5} \leq R(W_5)$ (utóbbi egyenlőtlenség $R(G) \geq C(G)$, $C(W_5) = 1 + \sqrt{5}$ -ből következik, ahol $C(G)$ a G gráf Shannon-kapacitását jelöli; ezen összefüggések [15]-ben, illetve [19]-ben szereplő eredményekből adódnak).

Ha a $\rho(G^{on})$ Hall-hányados helyett a függetlenségi hányados reciprokát, az $\frac{|V(G^{on})|}{\alpha(G^{on})}$ értéket vizsgálánk, akkor könnyű dolgunk lenne, hiszen $|V(G^{on})| = |V(G)|^n$ és $\alpha(G^{on}) = (\alpha(G))^n$ is teljesül (utóbbi összefüggés indoklását ld. [11]-ben), így a $\left\{ \sqrt[n]{\frac{|V(G^{on})|}{\alpha(G^{on})}} \right\}_{n=1}^{\infty}$ sorozat konstans $\frac{|V(G)|}{\alpha(G)}$. Ezzel szemben a $\left\{ \sqrt[n]{\rho(G^{on})} \right\}_{n=1}^{\infty}$ sorozat nem lehet minden G gráfra konstans $\frac{|V(G)|}{\alpha(G)}$, mert a 4.5. Tételben szereplő $R(G)$ alsó becslés bizonyos gráfokra erősebb, mint a $\rho(G)$ korlát.

Kérdés, hogy mi $h_o(G)$ pontos értéke. [18]-beli sejtés, hogy a 4.5. Tétel felső korlátja pontos.

4.6. Sejtés. ([18])

$$h_o(G) = \chi_f(G)$$

Néhány speciális gráfra már a 4.5. Tétel által adott korlátokból is igazolható a sejtés. Ilyenek a perfekt gráfok, hiszen ezen gráfokra $\chi_f(G) = \omega(G) \leq \rho(G)$; és ilyenek a csúcstranzitív gráfok is, hiszen ezen gráfok esetén $\chi_f(G) = \frac{|V(G)|}{\alpha(G)} \leq \rho(G)$ (a csúcstranzitív gráfokra fennálló $\chi_f(G) = \frac{|V(G)|}{\alpha(G)}$ egyenlőség indoklása megtalálható például [17]-ben).

Viszont például a W_5 kerékgráfra csak annyit kapunk, hogy $1 + \sqrt{5} \leq h_o(W_5) \leq \frac{7}{2}$. A következőkben bebizonyítom, hogy a pontos érték $\frac{7}{2}$, illetve, hogy tetszőleges kerékgráfra fennáll a 4.6. Sejtés.

4.7. Állítás. $h_o(W_k) = \chi_f(W_k)$, ahol W_k a $k + 1$ csúcsú kerékgráfot jelöli.

(A kerékgráfok definícióját ld. az előző alfejezetben.)

Az állításnak csak azon része érdekes, amikor $k \geq 5$ és páratlan, hiszen a többi esetben W_k perfekt gráf, így a 4.5. Tételből adódik az összefüggés. Ezért a továbbiakban feltehetjük, hogy $k = 2\ell + 1$, $\ell \geq 2$.

A bizonyításhoz fel fogjuk használni a következő egyszerű összefüggéseket:

4.8. Lemma. $\alpha(G^{on}) = \alpha(G)^n$ és $\omega(G^{on}) = \omega(G)^n$.

A bizonyítást ld. például [11]-ben.

4.9. Lemma. $\chi_f(W_{2\ell+1}) = \frac{3\ell+1}{\ell}$, $\ell \geq 2$

Bizonyítás. $W_{2\ell+1}$ egy frakcionális klikkjét kapjuk, ha a kerékgráfban a kör csúcsaihoz $\frac{1}{\ell}$ -ed rendelünk, a középső, hozzávett csúcshoz pedig 1-et; könnyen ellenőrizhető, hogy így $W_{2\ell+1}$ bármely független halmazára összeadva a benne lévő csúcsokhoz rendelt számokat legfeljebb 1-et kapunk. Ezért $\omega_f(W_{2\ell+1}) \geq \frac{3\ell+1}{\ell}$.

$W_{2\ell+1}$ egy frakcionális színezését kapjuk, ha a kerékgráfban a kör egy ℓ elemű maximális független halmazához és annak $2\ell + 1$ elforgatottjához $\frac{1}{\ell}$ -et rendelünk, a középső, hozzávett csúcsból álló egyelemű független halmazhoz pedig 1-et; könnyen ellenőrizhető, hogy így $W_{2\ell+1}$ bármely csúcsára összeadva az őt tartalmazó független halmazokhoz rendelt számokat legalább 1-et kapunk. Ezért $\chi_f(W_{2\ell+1}) \leq \frac{3\ell+1}{\ell}$.

Felhasználva, hogy $\omega_f(W_{2\ell+1}) = \chi_f(W_{2\ell+1})$ megkapjuk az állítást. □

A 4.7. Tétel bizonyítása. Láttuk, hogy az állítás csak $k = 2\ell + 1$, $\ell \geq 2$ esetén nem trivialis, ezért elég csak erre az esetre bizonyítani.

Mivel $h_o(W_{2\ell+1}) \leq \chi_f(W_{2\ell+1})$ adódik a 4.5. Tételből, elég belátni, hogy $h_o(W_{2\ell+1}) \geq \chi_f(W_{2\ell+1})$, azaz a 4.9. Lemma miatt, hogy $h_o(W_{2\ell+1}) \geq \frac{3\ell+1}{\ell}$. Ehhez vezessünk be először néhány jelölést.

Legyen

$$p_G(n, \alpha) = \max\{|V(H)| : H \subseteq G^{on}, \alpha(H) \leq \alpha\},$$

$$q_G(n, \alpha) = \max\left\{\frac{|V(H)|}{\alpha} : H \subseteq G^{on}, \alpha(H) \leq \alpha\right\},$$

ahol n és α pozitív egész számok. Azaz $q_G(n, \alpha) = \frac{p_G(n, \alpha)}{\alpha}$.

A Hall-hányadossal való kapcsolat:

$$\rho(G^{on}) = \max\{q(n, \alpha) : \alpha \in \mathbb{Z}_+\}$$

$$h_o(G) = \lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{\rho(G^{on})} = \lim_{n \rightarrow \infty} \max\{\sqrt[n]{q(n, \alpha)} : \alpha \in \mathbb{Z}_+\}$$

Továbbá $G = W_{2\ell+1}$ -re a $p_G(n, \alpha)$ értékek között a következő azonosság is fennáll:

$$p_{W_{2\ell+1}}(n, \ell\alpha) \geq p_{W_{2\ell+1}}(n-1, \ell\alpha) + (2\ell+1)p_{W_{2\ell+1}}(n-1, \alpha)$$

Ugyanis $W_{2\ell+1}$ n -edik lexikografikus hatványában $\ell\alpha$ függetlenségi számú részgráfot kapunk, ha az eggyel kisebb hatványban lévő α és $\ell\alpha$ függetlenségi számú részgráfokat a 6. ábra szerint elhelyezzük $W_{2\ell+1}$ csúcsaiban. $W_{2\ell+1}$ egy frakcionális klikkjét kapjuk, ha a kerékgráfban a kör pontjaihoz $\frac{1}{\ell}$ -et rendelünk, míg a középső ponthoz 1-et. Ugyanezek az arányok teljesülnek a csúcsok helyébe képzelt részgráfok függetlenségi számai között is, ezért a frakcionális klikk definíciója miatt a kapott gráf függetlenségi száma legfeljebb $\ell\alpha$ lesz.

Ebből felhasználva a $p_G(n, \alpha)$ és $q_G(n, \alpha)$ közti kapcsolatot is kapjuk, hogy:

$$q_{W_{2\ell+1}}(n, \ell\alpha) \geq q_{W_{2\ell+1}}(n-1, \ell\alpha) + \frac{2\ell+1}{\ell} p_{W_{2\ell+1}}(n-1, \alpha) =$$

A "háromszög széleit" könnyen meghatározhatjuk:

$q_{W_{2\ell+1}}(n, 1) = p(n, 1) = 3^n$, mert $(p_G(n, \alpha)$ definíciójából) $p_G(n, 1) = \omega(G^{\circ n})$, (4.8. Lemmából) $\omega(G^{\circ n}) = \omega(G)^n$ és $\omega(W_{2\ell+1}) = 3$.

$q_{W_{2\ell+1}}(n, \ell^n) = \left(\frac{2\ell+2}{\ell}\right)^n$, mert (4.8. Lemmából) $\alpha(G^{\circ n}) = \alpha(G)^n$ és $\alpha(W_{2\ell+1}) = \ell$, így $\alpha(W_{2\ell+1}^{\circ n}) = \ell^n$, amiből $p_{W_{2\ell+1}}(n, \ell^n) = |V(W_{2\ell+1}^{\circ n})| = (2\ell + 2)^n$, tehát $q_{W_{2\ell+1}}(n, \ell^n) = \left(\frac{2\ell+2}{\ell}\right)^n$.

A közbülső értékeket pedig megkaphatjuk a $q_{W_{2\ell+1}}(n, \ell\alpha)$ -ra kapott rekurzióból.

A rekurzióból adódóan a "háromszög j -edik oszlopának", azaz a $\{q(j, \alpha) : \alpha = 1, \ell, \ell^2, \dots, \ell^j\}$ elemeknek az összege aszimptotikusan egyenlő $\left(\frac{3\ell+1}{\ell}\right)^j$ -nel, hiszen mint ahogy már említettük, a $q_{W_{2\ell+1}}(n, \ell\alpha)$ érték az eggyel kisebb hatványban lévő $q_{W_{2\ell+1}}(n-1, \alpha)$, $q_{W_{2\ell+1}}(n-1, \ell\alpha)$ értékek konvex kombinációjának $\left(\frac{3\ell+1}{\ell}\right)$ -szerese. A j -edik "oszlopban" lévő elemek száma csak $j+1$, azaz polinomja a j -nek. Ezért az "oszlopok" maximális elemei, azaz a $\max\{q(j, \alpha) : \alpha = 1, \ell, \ell^2, \dots, \ell^j\}$ értékek aszimptotikusan $\left(\frac{3\ell+1}{\ell}\right)^j$ -nel egyenlők.

Tehát $h_o(W_{2\ell+1}) = \lim_{n \rightarrow \infty} \max\{\sqrt[n]{q(n, \alpha)} : \alpha \in \mathbb{Z}_+\} \geq \frac{3\ell+1}{\ell}$, ahogy állítottuk.

□

A bizonyítás csak a végtelenben garantálja a $\frac{3\ell+1}{\ell}$ érték elérését. Viszont elképzelhető lenne, hogy már valamely véges n_0 -ra teljesül, hogy $\sqrt[n_0]{\rho(W_{2\ell+1}^{n_0})} = \frac{3\ell+1}{\ell}$. Könnyen meggondolható, hogy ez nincs így. Tegyük fel ugyanis, hogy létezik ilyen n_0 , ekkor egy $H \subseteq W_{2\ell+1}^{n_0}$ gráfra $\frac{|V(H)|}{\alpha(H)} = \left(\frac{3\ell+1}{\ell}\right)^{n_0} = \frac{(3\ell+1)^{n_0}}{\ell^{n_0}}$ kellene, hogy teljesüljön; de $|V(H)| \leq (2\ell+2)^{n_0}$ és a $\frac{(3\ell+1)^{n_0}}{\ell^{n_0}}$ tört nem egyszerűsíthető, ezért ez lehetetlen.

A kerékgráfokra vonatkozó bizonyítás általánosítható tetszőleges gráfra.

4.10. Tétel.

$$h_o(G) = \chi_f(G)$$

Bizonyítás.

Mivel $h_o(G) \leq \chi_f(G)$ adódik a 4.5. Tételből, elég belátni, hogy $h_o(G) \geq \chi_f(G)$.

Legyen

$$p_G(n, \alpha) = \max\{|V(H)| : H \subseteq G^{\circ n}, \alpha(H) \leq \alpha\},$$

ahol n tetszőleges pozitív egész szám, α tetszőleges pozitív valós szám. Természetesen teljesül, hogy $p_G(n, \alpha) = p_G(n, [\alpha])$, ennek ellenére mégis érdemes nem csak egész α értékekre definiálni ezt a mennyiséget.

Legyen továbbá

$$q_G(n, \alpha) = \max\left\{\frac{|V(H)|}{\alpha} : H \subseteq G^{\circ n}, \alpha(H) \leq \alpha\right\},$$

azaz

$$q_G(n, \alpha) = \frac{p_G(n, \alpha)}{\alpha}.$$

Az előbbi megállapításból adódóan $q_G(n, \alpha) \leq q_G(n, [\alpha])$.

Ezen mennyiségekkel a Hall-hányados és az aszimptotikus lexikografikus Hall-hányados a következőképpen írható le.

$$\rho(G^{\circ n}) = \max\{q(n, \alpha) : \alpha \in \mathbb{R}_+\}.$$

A maximum mindenképpen felvételik, mégpedig pozitív egész α helyen, hiszen $p_G(n, \alpha)$ korlátos, monoton növekvő, lépcsős függvény, mely csak egész helyeken szakad; $q_G(n, \alpha)$ pedig ennek a függvénynek és a monoton növekvő identitás függvénynek a hányadosa.

Ebből kapjuk, hogy

$$h_o(G) = \lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{\rho(G^{\circ n})} = \lim_{n \rightarrow \infty} \max\{\sqrt[n]{q_G(n, \alpha)} : \alpha \in \mathbb{R}_+\}.$$

A $p_G(n, \alpha)$ értékek között az alábbi rekurziós összefüggés írható fel.

Legyen $g : V(G) \rightarrow \mathbb{R}_{+,0}$ a G gráf egy optimális frakcionális klikkje, azaz teljesüljön, hogy

$\forall U \in S(G)$ -re $\sum_{v \in U \in S(G)} g(v) \leq 1$ és $\sum_{v \in V(G)} g(v) = \chi_f(G)$. Ekkor teljesül, hogy

$$p_G(n, \alpha) \geq \sum_{v \in G} p_G(n-1, g(v)\alpha).$$

Hiszen a G gráf n -edik lexikografikus hatványának egy részgráfját kapjuk, ha G csúcsai helyére $G^{\circ(n-1)}$ részgráfjait képzeljük; a kapott részgráf egy tetszőleges független halmaz, pedig úgy áll elő, hogy tekintjük G egy független halmazát és ennek csúcsaiba írt részgráfok független halmazait nézzük. Ezért ha a G gráf v csúcsa helyébe egy legfeljebb $g(v)\alpha$ függetlenségi számú részgráfot írunk, akkor a kapott gráf függetlenségi száma legfeljebb $\max_{U \in S(G)} \sum_{v \in U} g(v)\alpha \leq \alpha \max_{U \in S(G)} \sum_{v \in U} g(v) \leq \alpha$.

Ebből a $q_G(n, \alpha)$ értékek definíciója szerint kapjuk, hogy

$$q_G(n, \alpha) = \frac{p_G(n, \alpha)}{\alpha} \geq \frac{1}{\alpha} \sum_{v \in G} p_G(n-1, g(v)\alpha) = \sum_{v \in G} \frac{g(v)\alpha}{\alpha} \frac{p_G(n-1, g(v)\alpha)}{g(v)\alpha} = \sum_{v \in V(G)} g(v) q_G(n-1, g(v)\alpha).$$

Tehát

$$q_G(n, \alpha) \geq \sum_{v \in V(G)} g(v) q_G(n-1, g(v)\alpha).$$

Vezessük be a következő $\hat{q}_G(n, \alpha)$ függvényeket!

$$\hat{q}_G(1, \alpha) = \begin{cases} c_G, & \text{ha } 1 \leq \alpha \leq m = |V(G)| \\ 0, & \text{egyébként.} \end{cases}$$

ahol c_G olyan pozitív konstans, mely alulról becsli a $q_G(1, \alpha)$ értékeket $1 \leq \alpha \leq m = |V(G)|$ esetén; ilyen c_G létezik, például $c_G = \frac{1}{m}$ jó választás. Továbbá $n \geq 2$ – *relegyen*

$$\hat{q}_G(n, \alpha) = \sum_{v \in V(G)} g(v) \hat{q}_G(n-1, g(v)\alpha).$$

$\hat{q}_G(1, \alpha)$ konstrukciójából adódóan bármely pozitív egész n és bármely nem negatív valós α esetén teljesül, hogy

$$\hat{q}_G(1, \alpha) \leq q_G(1, \alpha).$$

A következőkben belátjuk, hogy létezik olyan $\{\alpha_n\}_{n=1}^{\infty}$ valós számokból álló sorozat, melyre $\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{\hat{q}_G(n, \alpha_n)} = \chi_f(G)$. Ebből már az előzőek alapján adódni fog a tétel állítása.

Ehhez transzformáljuk át a $\hat{q}_G(n, \alpha)$ függvényeket. Legyen

$$r_G(n, \beta) = \hat{q}_G(n, m^\beta),$$

ahol n pozitív egész szám, β valós szám. ($\alpha = m^\beta$, $\beta = \log_m \alpha$)

Mivel a transzformáció a függvény maximumán nem változtat (csak a maximum helyén), elég belátni, hogy létezik olyan $\{\beta_n\}_{n=1}^{\infty}$ valós számokból álló sorozat, melyre $\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{r_G(n, \beta_n)} = \chi_f(G)$.

Felhasználva $r_G(n, \beta)$ definícióját kapjuk, hogy

$$r_G(1, \beta) = \begin{cases} c_G, & \text{ha } 0 \leq \beta \leq 1 \\ 0, & \text{egyébként} \end{cases}$$

$$\begin{aligned} \text{Továbbá } r_G(n, \beta) &= \hat{q}_G(n, m^\beta) = \sum_{v \in V(G)} g(v) \hat{q}_G(n-1, g(v)m^\beta) = \\ &= \sum_{v \in V(G)} g(v) r_G(n-1, \log_m(g(v)m^\beta)) = \sum_{v \in V(G)} g(v) r_G(n-1, \log_m(g(v)) + \beta). \end{aligned}$$

Azaz

$$r_G(n, \beta) = \sum_{v \in V(G)} g(v) r_G(n-1, \log_m(g(v)) + \beta).$$

Számoljuk ki a $r_G(n, \beta)$ függvények integrálját a számegyenesen!

$$\int_{\beta=-\infty}^{\infty} r_G(1, \beta) = c_G$$

$$\begin{aligned} \int_{\beta=-\infty}^{\infty} r_G(n, \beta) &= \int_{\beta=-\infty}^{\infty} \sum_{v \in V(G)} g(v) r_G(n-1, \log_m(g(v)) + \beta) = \\ &= \sum_{v \in V(G)} g(v) \int_{\beta=-\infty}^{\infty} r_G(n-1, \log_m(g(v)) + \beta) = \sum_{v \in V(G)} \left(g(v) \int_{\beta=-\infty}^{\infty} r_G(n-1, \beta) \right) = \\ &= \left(\sum_{v \in V(G)} g(v) \right) \int_{\beta=-\infty}^{\infty} r_G(n-1, \beta) = \chi_f(G) \int_{\beta=-\infty}^{\infty} r_G(n-1, \beta) \end{aligned}$$

Így

$$\int_{\beta=-\infty}^{\infty} r_G(n, \beta) = c_G (\chi_f(G))^{n-1}.$$

Határozzuk meg azt a halmazt a számegyenesen, melyen a $r_G(n, \beta)$ függvények nullától különböző értéket vesznek fel, azaz a függvények tartóját!

$$T(r_G(1, \beta)) = [0, 1]$$

$T(r_G(n, \beta)) \subseteq [0, 1 - (n-1)g_G]$, mert $g_G \leq \log_m(g(v)) \leq 0$. Ahol g_G alulról becsli $\log_m(g(v))$ -t bármely $v \in V(G)$ -re; ilyen g_G létezik, például $g_G = \min\{\log_m(g(v)) : v \in V(G)\}$ jó választás.

Mivel $\int_{\beta=-\infty}^{\infty} r_G(n, \beta)$ aszimptotikusan egyenlő $(\chi_f(G))^n$ -nel, de a $r_G(n, \beta)$ tartója része egy olyan intervallumnak, melynek hossza polinomja az n -nek, így létezik olyan $\{\beta_n\}_{n=1}^{\infty}$ valós számokból álló sorozat, melyre $\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{r_G(n, \beta_n)} \leq \chi_f(G)$.

Az ebből a $\{\beta_n\}_{n=1}^{\infty}$ sorozatból $\alpha_n = m^{\beta_n}$ transzformációs szabállyal kapott $\{\alpha_n\}_{n=1}^{\infty}$ sorozatra igaz lesz, hogy $\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{\hat{q}_G(n, \alpha_n)} \leq \chi_f(G)$.

Így ez előzőeket felhasználva $h_o(G) = \lim_{n \rightarrow \infty} \max\{\sqrt[n]{q_G(n, \alpha)} : \alpha \in \mathbb{R}_+\} \leq \lim_{n \rightarrow \infty} \max\{\sqrt[n]{\hat{q}_G(n, \alpha)} : \alpha \in \mathbb{R}_+\} \leq \chi_f(G)$.

Tehát

$$h_o(G) = \chi_f(G).$$

□

Ezzel a 4.6.Sejtés igazolást nyert.

5. Összefoglalás, további kutatási lehetőségek

Dolgozatomban először direkt gráfszorzásra vizsgálva a függetlenségi hányados értéket bebizonyítottam, hogy a teljes többrészes gráfok pontosan akkor önuniverzálisak, ha a legnagyobb pontosztályuk mérete nem haladja meg a csúcsszám felét. Érdekes további kérdés újabb önuniverzális gráfok kerése, a függetlenségi hányados mélyebb vizsgálata.

Ezután direkt szorzásra a Hall-hányadost tanulmányoztam. Beláttam, hogy ha egy gráfra igaz, hogy az aszimptotikus direkt Hall-hányadosa éppen a frakcionális kromatikus száma, akkor arra a gráfra is igaz lesz ez, melyet úgy kapunk, hogy a gráfhoz hozzáveszünk egy pontot, és azt összekötünk a gráf minden csúcsával. Továbbra is nyitott kérdés, hogy tetszőleges gráfra is igaz-e az a sejtés, hogy a gráf aszimptotikus direkt Hall-hányadosa és frakcionális kromatikus száma megegyezik.

Végül lexikografikus szorzásra vizsgálva a Hall-hányadost előbb kerékgráfokra, majd tetszőleges gráfra igazoltam azt a sejtést, miszerint az aszimptotikus lexikografikus Hall-hányadosa értéke éppen a gráf frakcionális kromatikus száma.

6. Köszönetnyilvánítás

Köszönöm szépen témavezetőmnek, Simonyi Gábornak a kutatáshoz nyújtott sok segítséget.

7. Irodalom

- [1] Noga Alon: *Graph powers*, in: Contemporary Combinatorics, Bolyai Society Mathematical Studies, vol. 10, János Bolyai Mathematical Society, Budapest 2002, 11–28.
- [2] Noga Alon, Irit Dinur, Ehud Friedgut, Benny Sudakov: *Graph product, Fourier analysis and spectral techniques*, Geom. Funct. Anal. 14 (2004) 913–940.
- [3] Noga Alon, Eyal Lubetzky: *Independent sets in tensor graph powers*, J. Graph Theory, in press.
- [4] Claude Berge, Miklós Simonovits: *The coloring numbers of the direct product of two hypergraphs*, in: Hypergraph Seminar, Proceedings of the First Working Seminar, Ohio State University, Columbus, OH, 1972 (dedicated to Arnold Ross), Lecture Notes in Mathematics, vol. 411, Springer, Berlin, 1974, 21–33.
- [5] Jorge L. Ramírez-Alfonzín, Bruce A. Reed: *Perfect Graphs*, Wiley-Interscience Series in Discrete Mathematics and Optimization, John Wiley and Sons, Chichester, 2001.
- [6] Jason I. Brown, Richard J. Nowakowski, Douglas Rall: *The ultimate categorical independence ratio of a graph*, SIAM J. Discrete Math. 9 (1996) 290–300.
- [7] Mathew Cropper, Michael S. Jacobson, András Gyárfás, Lehel Jenő: *The Hall ratio of graphs and hypergraphs*, Les cahiers du Laboratoire Leibniz., No. 17., 2000.
- [8] Mathew Cropper, András Gyárfás, Lehel Jenő: *Hall-ratio of the Mycielski graphs*, to appear in Discrete Mathematics.
- [9] Geňa Hahn, Pavol Hell, Svatopluk Poljak: *On the ultimate independence ratio of a graph*, European J. Combin. 16. (1995) 253–261.
- [10] Pavol Hell, Xingxing Yu, Hui Shan Zhou: *Independence ratios of graph powers*, Discrete Math. 27 (1994) 213–220.
- [11] Wilfried Imrich, Sandi Klavžar: *Product Graphs: Structure and Recognition*, Chapter 8: Invariants, Wiley-Interscience Series in Discrete Mathematics and Optimization, John Wiley and Sons, Chichester, 2000.
- [12] János Körner, Alon Orlitsky, *Zero-error information theory*, IEEE Trans. Inform. Theory, 44, (1998, commemorative issue), 2207–2229.

- [13] László Lovász: *On the Shannon capacity of a graph*, IEEE Trans. Inform. Theory 25 (1979) 1–7.
- [14] László Lovász, Michael D. Plummer: *Matching Theory*, North-Holland, Amsterdam, 1986.
- [15] Katalin Marton: *On the Shannon capacity of probabilistic graphs*, J. Combin. Theory Ser. B 57 (1993) 183–195.
- [16] Robert J. McEliece, Edward C. Posner: *Hide and seek, data storage, and entropy*, Ann. Math. Statist. 42 (1971) 1706–1706.
- [17] Edward R. Scheinerman, Daniel H. Ullman: *Fractional Graph Theory*, Wiley-Interscience Series in Discrete Mathematics and Optimization, John Wiley and Sons, Chichester, 1997.
- [18] Gábor Simonyi: *Asymptotic values of the Hall-ratio for graph powers*, Discrete Math. 306 (2006) 2593–2601.
- [19] Claude E. Shannon: *The zero-capacity of a noisy channel*, IRE Trans. Inform. Theory 2 (1956) 8–19.,
reprinted in: Key Papers in the Development of Information Theory (D. Slepian ed.), IEEE Press, New York, 1974.
- [20] Hans S. Witsenhausen: *The zero-error side-information problem and chromatic numbers*, IEEE Trans. Inform. Theory 22 (1976) 592–593.
- [21] Xuding Zhu: *On the bounds for the ultimate independence ratio of a graph*, Discrete Math. 156 (1996) 229–236.